

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

נצבים וילך תשס"ט פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

על גרים ועל נדחים

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו עוסקת רבות בענין התשובה, ענין המתאים מאוד לימי חודש אלול - ימי התשובה אל דודנו, אבינו, מלכנו. נתייחס היום שוב לפסוקים הבאים:

"(ב) וּשְׁבַת עַד יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּבְגֵיד כָּל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ : וְשָׁב יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וְקִבַּצְךָ מִכָּל הַעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה : אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצְךָ יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ : וְהִבִּיאֲךָ יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ וְהִיטִבְךָ וְהִרְבֵּךְ מֵאֲבֹתֶיךָ : וְיָמַל יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְךָ וְאֶת לִבְּךָ זֶרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חֲזִיךָ" (דברים ל' ג-ו).

בדברינו לפרשת "כִּי תָבֵא" הערנו כי יש קשר חזק בין התשובה אל הקב"ה ובין קבוץ נדחי ישראל והחזרה אל ארץ ישראל בפסוקים אלה.

קבוץ הגלויות נמצא בין שתי התשובות. בין "וּשְׁבַת עַד יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ" לבין "וְיָמַל יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְךָ ... לְאַהֲבָה אֶת יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ".

הקב"ה יחזיר לארץ ישראל את המופצים וגם את הנדחים. מסביר בעל ה"כלי יקר" את ההבדל ביניהם וז"ל: "הפיצך ד' אלהיך שמה. כי יש הבדל בין לשון הפיצך ללשון הדיחך, כי הפיצך יאמר על הגלות, והדיחך יאמר על המצוות".

הגלות מעצם טבעה מרחיקה את העם מאמונה ושמירת מצוות. אם בגלל הגזרה של הנביא: "וְהִטַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתֶּם אֹתָם וְאֲבֹתֵיכֶם וְעַבַּדְתֶּם שָׁם אֶת אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (ירמיהו ט"ז יג).

ואו בגלל ההרגשה שהקב"ה זנח את עמו ו/או בגלל נשואי תערובת הגוררים בהכרח התבוללות ועזיבת אורח חיים יהודי. (נוסיף במאמר מוסגר, כי גם אם ילדי יהודיה שילדה לגוי נחשבים יהודים על פי ההלכה, הסיכוי שילדיהם - בני הדור השלישי יהיו קשורים בקשר כל שהוא לחיים יהודיים, שואף סטטיסטית לאפס).

פירושו של ה"כלי יקר" מקבל חיזוק מכך שהשימוש בביטוי נדח, משמעותו גם התרחקות רוחנית ועזיבת האמונה בקב"ה דווקא בהקשר זה.

להלן דוגמאות:

"וּפְּנֵי תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָהּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַּדְתָּם" (דברים ד' ט).

"וְיָאֵם יִפְנֶה לִבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחָתָהּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם" (שם ל' יז).

לכן אין זה פלא כי העיר שבניה עזבו את האמונה בקב"ה תכונה "עיר הנדחת".

המסקנה העצובה מהדברים היא שכאשר הקב"ה יגאל את עמו ויתקיימו בנו מקראות שכתובים:

"וְיָנְשָׂא נֶס לְגוֹיִם וְאֶסְף נְדָחִי יִשְׂרָאֵל וְנִפְצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ" (ישעיהו י"א יב).

"וְיִהְיֶה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְבָאוּ הָאֲבָדִים בָּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לִיקְוֶה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם" (שם כ"ז יג).

"בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם יִקְוֶה אֶסְפָּה הַצֹּלְעָה וְהַנְּדָחָה אֶקְבָּצָה וְאֲשֶׁר הִרְעִיתִי" (מיכה ד' ו).

יהיו בתוכם גם "נדחים". חלקם יהיו בנים רק לאבות יהודיים שנשארו נכריות. חלקם יהיו נשואים לנכריות בעצמם.

כל תפילה לקבוץ גלויות כוללת עמה בהכרח גם עלייתם ארצה של חיבי גיור שכאלה.

לית מאן דפליג כי כל הליך גיור על פי ההלכה כולל קבלת מצוות רצינית וכניסה להליך אמיתי של קיומן. השאלה שאציב ברשותכם השבוע היא האם אנו מוכנים לקבל מהקב"ה את אחד הנסים הגדולים שארעו אי פעם בהיסטוריה של עם ישראל ובתולדות האנושות, רק בתנאי שהנס לא יכלול בתוכו את קבוץ הנדחים? ובהנחה שאכן אנחנו מוכנים לקבל גם אותם, האם אנו מוכנים להקדיש להם מזמננו וממרבנו כנדרש?

נסיים בנוסח שקבעו חז"ל בתפילת "שמונה עשרה":

"תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גלויותנו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ, ברוך אתה ד' מקבץ נדחי עמו ישראל".

משי 'ארץ חמדה' שולחת תנחומים למשי' הרב יוסף כרמל, ראש המכון על מות אימו, גבי מלכה טויבע ע"ה

לע"נ
רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של
חבר העמותה
פרופ' אמריק דויטש.
ההלוויה התקיימה ב"ז אלול.

לע"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

יז' - כג' אלול, בבא בתרא טז-כב

מניעת נזק (כ עמוד ב)

הרב עופר לבנת

לע"נ סבתנו מלכה טובע בת הרב יעקב לייב

השבוע בדפי הדף היומי מתחילים ללמוד את פרק שני במסכת בבא בתרא, העוסק בחובה להימנע מלגרום נזק לשכנים. גם אם אדם פועל בתוך השטח הפרטי שלו, עליו לשמור על מרחקי בטיחות כדי שלא יזיק לשכניו. לדוגמא, גם כאשר אדם מדליק אש בתנור הנמצא בביתו, המשנה (כ ע"ב) קובעת מרחק בטיחות שעליו לשמור כדי שלא יגרום לכך שתפרוץ שריפה, אצל השכנים. מה קורה אם אדם שמר את מרחק הבטיחות ובכל זאת פרצה שריפה? לדעת חכמים במשנה (שם) אדם חייב לשלם על הנזקים שנגרמו ולדעת רבי שמעון הוא פטור. ההלכה נפסקה כדעת חכמים (שולחן ערוך חושן משפט קנה, א). כלומר, גם לאחר שאדם הרחיק כנדרש, עדיין מוטלת עליו חובת השמירה שלא תפרוץ שריפה.

הרי"ף (בבא קמא כה עמוד ב) מקשה מהמשנה בבבא קמא (סא עמוד ב) אשר נותנת שיעור הרחקה לאדם שמדליק אש בתוך רשותו וקובעת שאם אדם הרחיק כנדרש ובכל זאת פרצה שריפה שהוא פטור מלשלם. מתרץ הרי"ף, שבמשנה בבבא קמא מדובר על הדלקה ארעית ושיעור ההרחקה שנתנו חכמים הוא רחב ביותר, ולכן אם בכל זאת פרצה שריפה הרי זה אונס. לעומת זאת, בבבא בתרא מדובר על הדלקת אש באופן קבוע בתנור, ולכן אדם צריך לשמור תמיד, שלא תפרוץ שריפה. התיבות (קנה, א) מסביר שכוונת הרי"ף היא לחלק בין שני סוגי שיעורי הרחקה. כאשר מדובר על הדלקת אש באופן ארעי, חכמים נתנו את השיעור המקסימאלי להרחקה כדי למנוע כל אפשרות של שריפה. אם בכל זאת פרצה שריפה הרי זה אונס. לעומת זאת, לגבי הדלקה קבועה בתנור, כיוון שיש כאן צורך בסיסי של מגורים, חכמים לא רצו לתת שיעור מקסימאלי להרחקה כיוון שזה היה מאוד מקשה על אנשים להשתמש בתנור. לכן חכמים נתנו שיעור מינימאלי שימנע שריפה ודאית ויאפשר לאדם לפקח על האש ובכך למנוע שריפה. אם אדם לא פיקח על האש בתנור ונגרמה שריפה, עליו לשלם על הנזקים.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Montevideo, Uruguay

מונטווידיאו, אורוגואי

מרחשוון, ה'תשנ"ו

גיל מינימום בעדות קידושין וגיטין

שאלה

האם יש סיבה להגביל בחור צעיר (בן 15) שהוא כמובן שומר מצוות שיהיה עד בקידושין או בגירושין?

תשובה

א. "קטן פסול להעיד, אפילו היה נבון וחכם, עד שיביא שתי שערות¹ אחר י"ג² שנים גמורות. ואם נתמלא זקנו³, אינו צריך בדיקה" (שו"ע חושן משפט סי' לה סעיף א).

מכאן למדים, כי למרות שאין מיגבלה בגדול מ"ג שנים, הרי שיש לוודא ע"י ב' עדים כשרים, כי העד אכן הביא סימנים לאחר גיל שלש-עשרה, או שאנו רואים שנתמלא זקנו, או חלילה הביא סימני סריס, וכן לא סמכינן בדאורייתא על חזקה דרבא⁴.

כשר אפוא לקחת כעד בקידושין כל נער בוגר מגיל י"ג ויום אחד אשר ללא ספק הביא סימנים⁵.

- ב. היות ומדובר בעד צעיר וחסר נסיון, יש לוודא שהוא אכן יודע את תפקידו בקידושין⁶, ובמיוחד - שיראה את נתינת הטבעת בפועל.
- ג. בעניין גיטין מיותר לציין את דברי "סדר הגט" בהגה: "בימי חכמי התלמוד היו נוהגין למנות חכם בקי על הגיטין, וכן נמצא בדברי הקדמונים שהיו נוהגין שלא ליתן גט רק לפני גדולי הדור (ריב"ש סי' שפט). ועל כן לא ישתדל אדם בנתינה, רק הבקי בהם. וכל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין, לא יהא לו עסק עמהם".
- משום כך לא ראינו צורך לדון בכך, אלא בית-הדין המסדר את הגט יפסוק בכל הפרטים כי רבים הם.

¹ בעניין בדיקת גדלות הובא בהלכות מיאון (שו"ע אבן העזר סי' קנה סעיף טז) "שתי שערות צריך שיהיה בעיקרן גומות. ואפי' שתייהן בגומא אחת הרי אלו סימן. נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שער, הרי אלו סימן - חזקה אין גומא בלא שער, ושערות היו בהם ונשרו". ובסעיף יז (שם) "שערות צריכות שיהיו במקום הערוה. ובית הערוה כולו מקום סימנים, בין למעלה בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן. ויש מי שאומר, שאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה, או אחת בקשרי אצבעותיה של יד ואחת בקשרי אצבעותיה של רגל, חשובה גדולה למיאון, אבל לא לחליצה". ובסעיף יח (שם) "שיעור אורך השתי שערות, משיצמחו ויהיו ראויים להנטל בפי הזוג (פי מספריים) או לקרוץ בצפורן, חשובה גדולה למיאון. אבל אינה חשובה גדולה לחליצה עד שיהיה בהן כדי לכופ ראשן לעיקרן (וע"ל בפי סדר חליצה סי' כז)". [כמובן שאפשר, שיהיה סימן תחתון (היינו ב' שערות) ולא יבוא סימן עליון (היינו נתמלא זקנו), ורק באשר להיפך אמרו בגמ' נידה דף מח ע"א שאינו אפשרי].

² מובא שם (ה' מיאון סעיף יד) "אין שתי שערות סימן גדלות אפי"כ באו מ"ב שנה (ובנער י"ג שנה) ואילך, אבל אם באו קודם לכן, אפילו תוך שנת י"ב (ובנער י"ג), חשיבי כשומא (סוג נגע שעולים בו שערות), ואינה נחשבת גדולה על ידם אלא אם כן הביאה אחרות אחר י"ב שנה (ובנער י"ג)... ומיהו כשמוצאים לה שערות אחר הזמן, מחזיקין אותה כגדולה אפילו לחליצה (דאורייתא), ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן".

³ אמנם לשון הטור הוא "צמח זקנו" אך הגהות פרישה הבהיר (שם אות א), כי הוא חד שיעורא, והכוונה - נתמלא זקנו. והרחיב בה' תפילין בעל "משנה ברורה" (סי' לט ס"ק ג) "אם ספק לנו אם הביא ב' שערות, פסול לכתוב, אם לא שנתמלא זקנו, דהיינו שיש ריבוי שער בזקנו, אף שהם קטנים מאד (סמ"ע, חו"מ סי' לה ס"ק ד) או שעברו רוב שנותיו או שנולדו בו סימני סריס, וכדלקמן (סי' נה סעיף ה). ויש לגעור בסופרים שמניחין לנערים לכתוב תפילין ואין מדקדקין, אם הביאו סימני גדלות או לא".

⁴ עיין בגמ' נידה (מו ע"א), בדבר חזקה דרבא, היינו "קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, שחזקה שהביאה סימנין (שתי שערות)". אולם רואים שם בסוגיה, כי חזקה זו מועילה רק לעניין פסילתה ממיאון, שהוא דרבנן, אך כדי לחלוץ (דבעינן גדולה מן התורה) צריכה עדות שהיא גדולה. מכאן הסיק ר' עקיבא איגר (שו"ת, מהדורא קמא סי' ז) שלא לסמוך על חזקה דרבא בכתיבת תפילין, שהוא דאורייתא, ונוטה להצריך בדיקה מעליא ע"י שני עדים. ואם אותו הנער כבר העיד בקידושין או שכתב תפילין, יש לבדקו כעת, והיה אם ימצאו עדים אצלו שתי שערות, יישב למפרע לגדול משעה שהיה בן י"ג. אלא שבמקרה זה יהיה לדעת רעק"א צורך בעדות גמורה של שני עדים כשרים באשר לגילו, ולא תספיק עדות אביו.

ומובא ב"כנסת הגדולה" (ה' עדות סי' לב, הגהות הטור ס"ק א) "דווקא כשהוא מוחזק קודם שהגיע לכלל שנים שהוא בן דעת ומבין בין דבר לדבר הדומה לו והולך בדרך טוב, אבל מי שהוא ידוע קודם שהגיע לכלל י"ג שאינו מבחין בעדות ואינו מקפיד לאמר על הן לאו ועל לאו הן, אין מקבלים עדותו לכשיגדיל, עד שידעו שהוא מבחין".

⁵ אמנם מצאנו הבחנה בין גיל י"ג לגיל כ' שנים במסכת בבא בתרא (קנה ע"א) - "איתמר, קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו? רבא אמר רב נחמן, בן שמנה עשרה שנה, ורב הונא בר חנינא אמר רב נחמן, מבן עשרים שנה". ועוד נאמר (שם ע"ב) "אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ולעדות - עדותו עדות. אמר מר זוטרא, לא אמרן אלא למטלטלי, אבל למקרקעי לא. אמר ליה רב אשי למר זוטרא, מאי שנא מטלטלי? דזביניה זביני. אלא מעתה, הא דתנן הפעוטות - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, הכי נמי דעדותן עדות! אמר ליה, התם בעינא (דברים יט) "ועמדו שני האנשים", וליכא". וביאר רשב"ם - "ודוקא לענין למכור בנכסי אביו תרתי בעינן, שמנה עשרה שנים ושערות, אבל לענין עונשים ומצות - מבן י"ג חשיב גדול אם הביא שערות". "א"ר (זירא) הונא ולעדות מעיד - אע"פ שאמרנו בפחות מ' שאינו יודע בטיב משא ומתן, אינו מוכר בנכסי אביו, אבל לעדות נאמן הוא להעיד מה שראה ושמע, מבן י"ג ואילך שהביא שתי שערות הואיל ואינו שוטה".

וכן נפסק בשו"ע חושן משפט (סי' לה סעיף ג) "בן י"ג שנה ויום אחד שהביא שתי שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן, אין עדותו עדות בקרקעות, אבל במטלטלים עדותו עדות". ראינו אפוא שאף כי אינו ראוי לצורך מכר קרקע עד שיהיה בן כ"ה הרי שמגיל י"ג ואילך הוא נאמן לעדות על מכירה זו, אם יודע בטיב משא ומתן. וכן הביא הסמ"ע חושן משפט (סי' ז ס"ק ט), כי יש דעה המצריכה גיל י"ח כדי להיות דיין, דתליא בחכמה, ומאותה הסיבה יש דעה שלפיה כשר לכך בן י"ג, והוא חריף, אפילו לא הביא סימנים, הרי בעדים בעינא (דברים יט) "ועמדו שני האנשים", והוי "איש" מגיל י"ג ואילך רק אם הביא סימנים.

⁶ יש ללמד את העד, על מה עליו לשים את ליבו בקידושין - כי הטבעת היא רכושו של החתן (עפ"י דבריו), וכי היא שוה פרוטה, שיראה בפועל את הנתונה (ויש לוודא שהצלם או האורחים אינם מסתירים לעדים את רגע הנתונה, במיוחד שמדובר כאן בעד צעיר ומנומס), שיבין כי הקידושין נעשו מרצון שניהם, וכי הכלה קנתה את הטבעת משניתנה לה, ובכך קנה אותה בעלה לו לאישה והיא נאסרה בכך על כל העולם כאשת איש.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת!
מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

